Anton Grad

ŠE MALO O IMENIH KOSEZE, KOSEZ

Kazno je, da tolikokrat obravnavani¹ problem izvora imena in sloja *kosezov*, »pripadnikov slovenskega družbenega sloja med podaniki in plemstvom«, ter z njimi povezanega krajevnega imena *Koseze* tudi po najnovejših poskusih³ še vedno ni našel zadovoljive rešitve⁴ ter zato terja še nadaljnjih raziskav.

V svoji obširni in zanimivi razpravi »Praslovensko **kasegъ* »*Edling*«⁵ se ugledni slavist Fr. Ramovš ni mogel ogreti za Oštirjevo domnevo⁶, po kateri naj bi ime *kosez* prihajalo iz starega traškega, še za Karpati izposojenega osebnega imena *Kosiggas* (> **kosegъ*), ker se mu je to čisto upravičeno zdelo tako časovno kot prostorsko preveč oddaljeno; po Ramovševem mnenju, pa tudi po mnenju drugih raziskovalcev — in kot kažejo tudi zgodovinski podatki — bi bila beseda **kosegъ*, **kasegъ*, oziroma iz te osnove nastalo in še danes obstoječe krajevno ime *Koseze*, znana samo najzapadnejšim južnim Slovanom, Slovencem in Hrvatom, medtem ko prav na ozemlju starih Trakov, tj. v vzhodni polovici Balkana in v Dakiji, o njej ni sledov.

Ramovš je utemeljeno zavrnil tudi razlago L. Pintarja⁷, ki je prvi na podlagi toponima *Koseze* rekonstruiral apelativ *kosez*, s tem da ga je izvajal iz besede *knez*, nastale iz germanskega *kuning-* »ex nobilitate ortus«, kot tudi Lessiakovo preumetno hipotezo⁸ o nastanku oziroma razvoju *kosez* < < *kasegъ* < *praslovensko* **kozakъ*, avar. *quazaq* »svobodnik«, kar naj bi se bilo zgodilo že po naselitvi Slovanov v Alpah (7. stoletje).

No, tudi Ramovševa ingeniozna razlaga o nastanku naše besede iz langobardskega plemenskega imena **gauting*, ki bi po premiku *t* > *s* bilo prešlo v **gausing*, a to obliko bi bili zapadni južni Slovani sprejeli kot **kosegъ*,

¹ Gl. B. Grafenauer, *Deset let proučevanja ustoličevanja koroških vojvod, kosezov in države karantanskih Slovencev*, Zgodovinski časopis XVI (1962), str. 176—209; Id., *Hrvati u Karantaniji*, Historijski zbornik XI—XII (1958—1959), str. 221 s.

² Gl. F. Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Poskusni zvezek, Ljubljana 1963, str. 17.

³ Gl. J. Stanonik, *Še o kosezih*, Sodobnost XI (1963), str. 1038—1041.

⁴ Gl. B. Grafenauer, *Cotsetlas = Kosezi?*, Sodobnost XI (1963), str. 1147—1150.

⁵ Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani II (1925), str. 303—326.

⁶ K. Oštir, *Illyro-Thrakisches*, Arhiv za arbanasku starinu I (1924), str. 109.

⁷ L. Pintar, *O krajnih imenih*, Ljubljanski Zvon 1912, str. 600—605.

⁸ P. Lessiak, *Edlinge — Kazaze*, Carinthia I, 103 (1913), str. 81—84.

**kasegь*, ni mogla zadovoljiti vseh raziskovalcev, ki jih je ta problem zanimal. Ni se strinjal z njo germanist Kelemina⁹, navajajoč zlasti dejstvo, da se je v langobardščini premik *-t- > ss* izvršil šele v Italiji¹⁰ ter torej langobardski **gausing* ni mogel biti sprejet od Slovanov (kot **kosegь*) že v severnem Podonavju pod Karpati, kot je to mislil Ramovš; edinole s takó zgodnjo izposoditvijo bi se dala namreč razložiti poznejša razširjenost besede *kosez* oziroma bolje rečeno njene izvedenke *Koseze* (*Kaseze*, *Kázaze*) po vsem ozemlju, naseljenem s Slovenci (in morda deloma Hrvati) po njihovem prihodu v novo domovino. Seveda pa se pri vsem tem tudi upravičeno sprašujemo, kako to, da se je to ime obdržalo dejansko le na Slovenskem.

Kelemina sam je nato prvi prišel na idejo o romanskem izvoru besede *kosez*: romansko-langobardski pravni izraz **casagium*, izvedenka iz besede *casa* (hiša), s pomenom *domnicatum*, *domus principalis*¹¹ naj bi bil prišel k Slovincem iz furilanskih, zlasti patriarhovih pisarn, pomenil pa je grad kot središče uprave; **casagium* bi torej po Keleminovem mnenju bil osnova za štiri slovenska krajevna imena *Koseze* na ozemlju bivše Kranjske, za krajevno ime *Kasaze* na Štajerskem pri Celju in za štiri toponime *Kázaze* na Koroškem¹²; toda zdi se nam, da bi za krajevna imena *Koseze* na bivšem Kranjskem eventualno še lahko računali s predlaganim Keleminovem romansko-langobardskim izvorom — seveda pa je beseda **casagium* sama na sebi več kot hipotetična —, pa je po našem mnenju to mnogo težje s primeri na Štajerskem in Koroškem, pri katerih je tak nastanek zaradi geografske oddaljenosti in zgodovinskih dejstev prav malo verjeten¹³.

Tako se je germanist J. Stanonik, o. c., pred kratkim vrnil zopet na germanska tla pri iskanju izvora naših *kosezov*: staroangleški izraz *cotsetla* »kmet svobodnik«, z mlajšimi variantami *coscets*, *coscez*, *cozets*, *cozez*, ga po svoji glasovni strukturi močno spominja na našega *koseza* ter se zato sprašuje, ali ne gre morda pri imenih *cotsetla* in *kosez* — tudi zaradi pomenske sorodnosti — za isti izvor; tudi ko zgodovinar B. Grafenauer — po temeljiti analizi vsebinskih razlik med *cotsetli* in *kosezi* — trdi, da gre tudi pri različnih variantah, še bolj podobnih našemu imenu *kosez*, le za »igro grafičnih substitucij, ki ne morejo prav nič pomagati pri reševanju niti nastanka koseškega družbenega sloja niti podlag njegovega imena«¹⁴, se Stanonik ne umakne z germanskih tal in se — mislimo, da čisto upravičeno — čudi, da se pri iskanju nastanka imena *kosez* raziskovalci-lingvisti niso zatekli tudi h Grimmovemu slovarju, kjer bi bili lahko našli germansko sestavljenko *cotset* = *cot* (koča) + *saeta*, *set* (stanovalec, prebivalec); po Stanonikovem

⁹ J. Kelemina, *Kazaz, kosez*, Slavištična revija III (1950), str. 464–465.

¹⁰ Gl. E. Gamillscheg, *Romania Germanica*, II. Bd, Berlin-Leipzig (1935), str. 271.

¹¹ Meyer-Lübke v svojem *Rom. etymol. Wörterbuch* besede *casagium* ne navaja.

¹² *Koseze* pri Ljubljani, pri Vodichah za Smarno goro, pri Moravčah in pri Ilirski Bistrici; *Kasaze* pri Petrovčah zapadno od Celja; *Kázaze* v podjurski dolini, pri Št. Petru vzhodno od Celovca, pri Bilčovsu in nad Blačami v žiljski dolini, gl. Ramovš, o. c., str. 303.

¹³ O nekaterih drugih, še težje sprejemljivih etimologijah besede *kosez* gl. B. Grafenauer, *Hrvati u Karantaniji*, str. 221 s.

¹⁴ B. Grafenauer, *Cotsetlas = Kosezi?*, Sodobnost XI, str. 1150.

mnenju bi bili po asimilaciji soglasniške skupine *ts* v *ss* v besedi *kotset* prišli do oblike *Kossat*, izpričane v spodnji nemščini, a po konzonantskem premiku *t* > *s* do oblike *Kossass*, *Kossess* (ki pa jih Grimm nima oziroma ne navaja)¹⁵. Ne trdi pa Stanonik nikjer, da prihaja naše ime *kosez* neposredno iz geografsko zelo oddaljenega *kotsetla* oziroma iz njegovih zgoraj navedenih inačic, ki naj bi se bile iz stare angleščine oziroma z britanskega otočja vrnile na kontinent ter skupno z nemškim *Kotsasz* povzročile nastanek slovenske besede *kosez*, kot to nekako domneva J. Mal¹⁶. Takšni razlagi bi se — gledano le z jezikovnega vidika — upiralo tudi dejstvo, da so staroangleške oblike *cotsets*, *cascez*, *cozets*, *cozez* in tudi nemška *Kotsasz* poudarjene na prvem zlogu, kar bi pričakovali tudi za na njih temelječo izposojenko *kosez*, ki pa ima poudarek na drugem zlogu.

Pri iskanju izvora naše besede resnično preseneča predvsem dejstvo, da se ime *kosez* sploh ne pojavi v nobeni od starejših listin, da ga tudi Pleteršnik ne pozna, a da ga, kot se misli, srečamo prvič v edinokrat šele v turjaških urbarskih zapisih iz prve polovice 16. stoletja (1522–1547) za Žužemberk na Dolenjskem, v katerih je, kot pravi Ramovš, o. c., str. 303, »ista oseba imenovana zdaj s slovenskim, zdaj z odgovarjajočim prevedenim nemškim imenom: *Gregor Edlinger* — *Gregor Kasses*, *Juri Edlinger* — *Juri Kasses*, *Janntsche Edlinger* in *Michel des Janntsche Kosses sun*, *Paull Edlinger* — *Paulle Khäses edlingers*«.

Pustimo za sedaj ob strani ta, za presojo naše besede važni zapis, h kateremu se bomo še povrnili, naj pa ugotovimo, da se krajevno ime *Koseze*, ki naj bi bilo nastalo iz apelativa *kosez* v njegovi množinski obliki¹⁷, prvičkrat omenja v listini iz leta 1424 — torej kakih 100 let prej kot domnevani apelativ *kosez* —, in sicer v zapisku *Edling*, *Kazeze* za današnje *Kasaze* pri Petrovčah zapadno od Celja¹⁸.

Toda čeprav se torej toponim *Kazeze* najde zabeležen mnogo prej kot (domnevani) apelativ *kosez* v že zgoraj omenjenih urbarskih zapisih za Žužemberk, so vendar dosedanja raziskovalci precej enotnega mnenja — z izjemo J. Kelemine z etimološko razlago **casagium* = grad —, da naj bi bili *kosezi* dali oziroma pustili nekaterim krajem, kjer so prebivali v večjem številu, svoje ime¹⁹.

Vzrok za takšno razlago tiči v dejstvu, da za naše toponime *Koseze*, *Kasaze*, *Kázaze* najdemo v stari dobi tudi vzporedno nemško ime *Edling(en)*, ki naj bi bilo pomenilo »plemiško naselje« in ki naj bi bilo prevod slovenskega

¹⁵ J. Stanonik, *Cotseti in kosezi*, Sodobnost XII (1964), str. 91–93.

¹⁶ J. Mal, *Ist das Edlingerproblem wirklich unlösbar?*, Südost-Forschungen XXII (1963), str. 177.

¹⁷ Pričakovali bi *Kosezi*, toda po akuzativni obliki *Koseze* je nastala nova nominativna oblika *Koseze* ter je ime postalo ženskega spola, gl. Ramovš, o. c., str. 307.

¹⁸ Ta kraj se leta 1248 omenja le z nemškim imenom *Edelingen*, »a to prvotno (podčrtal A. G.) nemško ime se je kasneje umaknilo slovenskemu (*Kassasse*)«, piše Ramovš, o. c., str. 303.

¹⁹ Tak nastanek krajevnega imena je seveda možen in celo pogosten, prim. npr. številne kraje, imenovane po Hrvatih na Koroškem v nekdanjem »pagus Crouuati«, v dolini gornje Mure, pa tudi toponim *Hrvača* pri Ribnici na Dolenjskem, gl. B. Grafenauer, *Hrvati u Karantaniji*, str. 207 ss.

imena *Koseze* (le-to bi torej bilo starejše kot nemško ime za te kraje, toda gl. opombo 18!); a po enačbi *Koseze* = *Edling(en)* se je napravilo razmerje *Koseze* : *Edling(en)* = x : *Edling* (= plemič) in izluščila neznanka x = *kosez*; nastal je torej sklep, da je »ob času nemške kolonizacije (tj. od 10. stoletja dalje) slovenščina imela substantiv s pomenom nemškega *Edelmann*, *Edling* (= plemič), kajti drugače ta prevod ne bi bil mogel nastati« (Ramovš, o. c., str. 303). Do drugačnega sklepa seveda raziskovalci-lingvisti, ki so skušali najti izvor besede *kosez* v starih osebnih imenih *Kosingas*, *Kosentzes* (kot bomo takoj videli) oziroma v starem plemenskem langobardskem imenu **gausing* seveda tudi niso mogli priti.

Morda je naš jezik res že v dobi naselitve v novi domovini imel substantiv *kosez*, ali, kot že rečeno, nikjer ga v stari dobi ne srečamo — kot npr. srečamo slovensko ime *župan* prvič pri alpskih Slovencih že leta 777 v obliki *jopan* (F. Kos, Grad. I 290) in od 13. stoletja dalje v oblikah kot *supan*, *suppan* ter alpsko nemško *Sūppan* »sodnik, valpet, oskrbnik« (Bezljaj, o. c., sub v. *župan*). Sklepanje o obstoju naše besede v tako zgodnji dobi temelji namreč predvsem na hipotezi o njenem izvoru iz eponima *Kosentzes*, ki ga zgodovinar Konstantin Porfirogenet (10. stoletje) omenja kot enega vodij plemena Hrvatov in čigar ime bi po Ramovšu moglo v svoji grški obliki podajati slovansko obliko **kasedz* (le-ta pa po Ramovševem mnenju temelji na njegovi domnevani langobardski osnovi **gauting* > **gausing*), tj. osnovo, ki jo imamo v slovenskih krajevnih imenih *Koseze*; potemtakem bi naj bili Hrvati prinesli Slovencem ime **kosez*²⁰, a čudno in presenetljivo je vsekakor dejstvo, da prav pri Hrvatih oziroma na njihovem ozemlju ne v stari in ne v novejši dobi nikjer ne najdemo apelativa *kosez*; pač pa srečamo — šele in edinole v 16. stoletju — samo krajevno ime, in sicer zapisano pluralno genitivno obliko *Kaseg* ter lokativno *Kasezih* v Liki, gl. *Akad. rječ.* IV 879; nastanek tega imena iz starega osebnega imena *Kosentzes* pa se nam zdi težko verjeten in bi se morda zanj našla boljša razlaga²¹.

Sporno se nam tudi zdi navajati toponim *Kossessdorf* na Sedmograškem (Ramovš, o. c., str. 315), ki naj bi tudi eventualno temeljil na domnevanem **kasedz*; tu gre po vsej verjetnosti za krajevno ime germanskega izvora, za zloženko iz *Kossess* + *Dorf* (vas); *Kossess* sam pa prihaja — kot je domneval že Stanonik — po asimilaciji *ts* > *ss* iz *Kotsasz*, *Kothsasz*, nastalo iz *Kot* (Kothe, Kathe, koča) + *saet*, *set* (stanovalec, naseljenec); obliko *Kosassen* najdemo zabeleženo v *Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie*, Leipzig 1835, VI. zvezek, sub v. *Kothe* z razlago: »Kothe, eigentlich Kathe, hiess ursprüng-

²⁰ O težko vzdržljivi enačbi *Hrvati* = *kosezi*, oziroma narobe, zgodovinarja Ljud. Hauptmanna gl. M. Kos, *GV*, 1932, str. 114, in B. Grafenauer, *Hrvati u Karantaciji*, str. 219 ss.

²¹ Morda bi tudi za ta toponim privzeli kot osnovo turško »kaza = upravno okrožje«, kot to domneva za *Kazagina* in *Kazagiče* v Bosni B. Grafenauer, *Hrvati u Karantaciji*, str. 224? Omenjam le kot zanimivost, brez kakega sklepanja za naš problem, da je prav v istem stoletju na beneškem teritoriju bila znana beseda *cas(s)asso* (= birič) = turško 'asas, gl. *Dizionario etimologico italiano*, 1955, str. 789. Tudi ni nemogoče za ime »terra *Kasega*« v Liki računati z vplivom s severa, kjer je imen z domnevano osnovo *kosez* mnogo več.

lich im Niedersächsischen ein Bauernhaus, welches weder Hof noch Laendereien hat, und dessen Besitzer deshalb bloss zu Hand- und Fussdiensten verbunden ist. Daher heissen Kothsassen, *Kosassen*, Kossaeten (Koether, auch Hintersassen), zum Unterschiede der eigentlichen Bauern, diejenigen Dorfbewohner, welche eine blosses Koth, mithin weder Zugvieh noch Laenderei besitzen«. Grimm v svojem slovarju, V. zvezek, 1898, navaja oblike *Kot(h)sasz* = homo casatus, bewohner und inhaber einer Kote²². *Kossessdorf* bi torej nekako ustrezalo naši oznaki *Koče*, *Kočarji*. Ker vemo, da je bila germanizacija tudi na ozemlju Sedmograške močna, nas toponim germanškega izvora ne more presenečati²³; res pa je, kot pravi Ramovš, da je glasovni sestav tega imena precéj podoben tistemu v naših *Kosezah*, zaradi česar Ramovš pripušča možnost, da je to ime v zvezi s *Kosezami*; tudi mi smo mnenja, da taka zveza obstaja, samo da bi zanjo imeli drugačno razlago²⁴.

Končno se R. Nahtigal²⁵ in Ramovš, o. c., opirata pri izvajanju *kosez* < *kosedz < *ka, *koseg na krajevno ime v Reziji (Beneška Slovenija), ki naj bi vsebovalo žensko obliko starega *koseg, namreč v posesivnem adjektivu, ki ga čitamo v zvezi *stāna Kasiginej hörýcoe*, citiranjem po Baudouinu de Courtenay²⁶.

Pri čitanju tekstov, ki jih je B. de Courtenay objavil v 5. poglavju omenjene knjige in ki na približno 20 straneh, v odstavkih 297—368, zajemajo

²² Seveda je *Kotsasz* iste družine kot flamski *Kossaat* ter severnonemški *Kotsäte*, *Kossäte* < *Kotsäte*, iz česar po Grimmu srednjelatinški *cotsatus*, *cotsetus*; spada pa v to družino tudi že po Stanoniku navedeni anglosaški *cotsaeta*, *cotsetla* »rusticus, villicus«, kar vse izpričuje visoko starost besede v saških oziroma germanskih deželah. J. L. Frisch, *Deutsch-lateinisches Wörterbuch*, Berlin 1741, I str. 540, navaja: der Inwohner einer Kote, Kate heisst Köter, Kotsasse, Kotsäte, Kossäte, Kotse »casarius«, lat. barb. *cotarius*, *cotmannus*, *cotsetus*, *cotarellus*; Kotsassen, in der Magdeb. Verordn., p. 627 »die keine eigene Spann haben«. Tudi starofrancoski *cote* »cabane« ter izvedenke anglonormanski *cotin* »cabane« (14. stol.), anglonorm. *cottage* »tenure d'un jardin«, staro- in srednje francoski *cens cotege* »cens payé pour un tènement en roture«, *cotier* »tenant d'un héritage roturier«, pa tudi srednje- in moderno francoski *coterie* z zanimivim semantičnim razvojem spadajo semkaj, gl. W. v. Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch*, snopič št. 57 (1957), str. 345 sub v. *kot*. — Žal gesla *Kotsass* nismo mogli preveriti tudi v najnovejšem nemškem pravnem slovarju *Deutsches Rechtswörterbuch*, Weimar, 1939 —, ker ustrezni snopič (örke *Kot*.) še ni izšel.

²³ Prim. R. Kötzscke, *Allgemeine Wirtschaftsgeschichte des Mittelalters*, Jena, 1924, str. 405: »In Siebenbürgen fanden unter König Geise II die Flandrer (aus dem Moselland) Aufnahme und erhielten später Zuzug von Norden her durch Sachsen ...«.

²⁴ O še nekaterih drugih krajevnih imenih, ki jih tudi — seveda s še večjo težavo in še manjšo verjetnostjo — spravljajo v zvezo s *kosezi*, gl. B. Grafenauer, *Deset let ...*, str. 188, 199; glede furlanskega krajevnega imena *Cassacco*, ki ga Kranzmayer tudi povezuje s *kosezi*, je vsekakor verjetnejši romanski izvor, kar navaja tudi *Dizionario enciclopedico italiano*, Roma, 1955, II. zvezek, str. 855; pripominjam, da kaže še večjo glasovno podobnost s *kosezi* toponim *Casèz* v provinci Trento, ki ga pa seveda tudi ne bomo povezovali z besedo *kosez*.

²⁵ R. Nahtigal, *O etimologiji izraza kosez*, Slavistična revija VIII (1965), str. 136 s; Ramovš, o. c., str. 312.

²⁶ Baudouin de Courtenay, *Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie*, I., St. Petersburg, 1895; naš izraz *stāna Kasiginej hörýcoe* avtor prevaja »Auf dem Kasigenen Platze« (= eine Örtlichkeit in Stolivizza).

področje Stólbice (Stolvizza) v Reziji, pa nas preseneča dejstvo, da je beseda *Kasiginej* edina beseda v vseh teh tekstih z zapisanim *g*; vse druge imajo namreč namesto prvotnega *g* pisavo s *h*, to se pravi dosledno je tudi v pisavi podan znani prehod $g > \gamma > h$ v rezijanskem dialektu²⁷, npr.: *te drúhe* (druge), *móhal* (mogel), *hlédát* (gledat), *ha* (ga), *hré* (gré), *Buh* (bog), *hóra* (gora), *Hrat* (Grad), *míha brátra* (mojega brata), *bríh* (breg), *ohon* (ogenj) itd.; še celó večina romanskih izposojenk kaže pisavo s *h* namesto z *g*: *butceha* (bottega, prodajalna), *hràs* (grasso, tolst), *sohònt* (secondo, segundo, drugi), *hráčja* (grazia, milost), poleg *ligreč*, *legrêče* (allegrezza, slavje, slavnost); prav čudno je torej, da se edino v besedi *Kasiginej* pojavi pisava z *g*, ko bi prav pri njej, ki naj bi bila stara slovenska beseda, pričakovali, če že ne izvršeno palatalizacijo *g* v *z* pred vokalom *i* (prim. zgoraj navedeni hrvatski toponim v *Kasezih*, poleg genetiva *Kaseg!*), pa vsaj izvršeni in tudi zabeleženi prehod *g* v *h*. Bi torej beseda utegnila biti novejšega romanskega izvora z vrednostjo $g = z$ (it. *dž*), kot to srečamo npr. v besedi *correginat* (= korezinat, it. *correggere*, popraviti, poboljšati) in za kar je izgovor z *z* dokazan z obliko *corrézina* (torej pisava z *z!*) v Mater., III, str. 51?²⁸ Omenjam še, da za intervokalični *g* (v tujih besedah) srečamo pisavo *gh* pred *e*, npr. v nemighen (it. *inimico*, sev. it. *nemigo*, sovražnik), ibid. 350, 412. Tudi poudarjeni *i* v naši neznanki bi lahko — kot pogosto v rezijanščini — bil prišel iz *é* prim. še *hrih* (greh), *sič* (séči, kosíti), tudi *mídeh* (it. *medico*, zdravnik), a protonični *a* bi lahko temeljil tudi na *e*, prim.: *nahá prásca* (enega prasca), *tacy!* (teci!), *wzamy!* (vzemi!), *žané* (žene), *talé* (têle), *taté* (tête), *jazik* (jezik), *raklà* (rekla), medtem ko je videti, da protonični *o* ostane: *kozá*, *kozé*, *wodó* (vôdo), *ocà* (oče), *poslàt*, *pomátat* (pometati) itd., poleg *patók* (potok).

Vsekakor se nam zdi, da je pri besedi *Kasiginej* težko in res nesporno misliti na izvor iz domnevane stare slovenske besede **koseg* in da ni izključeno, da gre za besedo romanskega izvora; tu bi eventualno mislili na sev. it. *casina*, it. *cascina*, pristava, planšarija, sirarna²⁹ ali pa na furlanski deminutiv *ciasíne*, hišica, kočica (od *ciase*, hiša, it. *casa*); v zadnjem primeru bi šlo seveda za starejšo izposoditev, tj. pred znano furlansko palatalizacijo $ka > > ča$, ca ; ostane pa še vedno problem intervokaličnega *g*, ki pa morda predstavlja fonem *j* ali *(d)z* v naši besedi? »Tàna Kasiginej hòrico« bi torej nekako pomenilo »na kraju, prostoru, trgu pri pristavi ali kjer so hišice, kočice, kajže? Lahko pa *Kasiginej* predstavlja adjektivno izpeljanko iz nekega, žal neznanega osebnega imena? Vse to bi bilo treba še temeljiteje preučiti (zlasti na kraju samem, če se je ime še obdržalo) z dodatnimi raziskavami in tudi podatki, ki jih žal nismo imeli na voljo.

Zgoraj navedeni rezijanski tekst z besedo *Kasiginej* smatrajo dosedANJI raziskovalci, lingvisti in zgodovinarji, za dokaz, da so tudi v tem delu sloven-

²⁷ F. Ramovš, *Kratka zgodovina slovenskega jezika*, Ljubljana, 1936, str. 124.

²⁸ Pisava *gi* podaja izgovor *dj*, prim. *pregián* (predjan), Mat. III 66, je *nùtar gíal* (djal, dejal, dal), ib. 8.

²⁹ M. Kos, *Urbarji Slovenskega Primorja*, II. zvezek str. 32, omenja planino *Kašina* pod Krnom (»cassina in monte Cren«).

skega ozemlja nekoč bivali *kosezi*, a drugi dokaz za to najdejo v današnjem krajevnem imenu *Koseze* pri Ilirski Bistrici na Notranjskem.

V zvezi z nastankom tega krajevnega imena pa smo mnenja, da bi se morda lahko zatekli k drugačni razlagi, kot jo nudi domnevana staroslovenska osnova **koseg*, **kaseg*, in ki bi mogla veljati tudi za druge *Koseze* na Slovenskem.

V svoji razpravi *«Postanek in razvoj Kranjske»*³⁰ piše M. Kos, da »so proti koncu 13. stoletja (leta 1292) v notranjskih Kosezah³¹ imeli alodialno in, od goriških grofov, fevdno posest gospodje, ki se po Lipi pri Jelšanah imenujejo de Lipia, Lint ali de Tylia; od leta 1323 sledimo v Kosezah naslednike gospodov iz Lipe, rodbini s pridevkom Švabi (Swevi, Schwaßn) (torej iz nemških krajev došlega rodu! op. A. G.), ki se po notranjskih Kosezah začno imenovati de Edlingen; goriški grofje jim dajejo v fevd »Vest Edlingen« (listini iz leta 1367 in leta 1398); okoli 1381—1383 se zaradi Švabov v Kosezah (i. e. Edlingen) prepirajo Goriški z Devinci«.

Po Kosovem mnenju v našem primeru ime *Edling* ne pomeni tujega kolonista — kot je to mislil zgodovinar Lj. Hauptmann³² —, temveč le kraj, kjer so se ti Švabi naselili oziroma si pridobili posest in prevzeli — glede na enak pravni položaj, kot so ga imeli staroslovenski *kosezi* — tudi njihovo nemško označbo *Edling*, tj. nemški prevod slovenskega imena *Koseze*; torej bi slovensko ime takrat že bilo moralo obstajati kot krajevno ime, dobljeno po tamkaj živečih kosezih; žal pa je omenjeno le z nemškim imenom, medtem ko za Lipo čitamo poleg nemškega (*Lint*) in italijanskega (*Tylia*) tudi slovensko ime *Lipia*.

Toda dejstvo je, da se ime *Edling(en)* javlja v starih zapisih mnogo pred našimi *Kosezami* — ki se, kot že omenjeno, prvič srečamo s njimi v zapisu iz leta 1424 »*Edling, Kazezeh*« —, da naletimo na toponim *Edling(en)* tudi v primerih, kjer slovenskega odgovarjajočega imena *Koseze* ali podobno sploh ni in ni bilo — obratno pa za slovensko *Kazaze* pri Št. Petru vzhodno od Celovca čitamo, vsaj za novejšo dobo, vzporedno nemško ime *Harbach* (slov. *Horpoč*) —, skratka, treba je vendarle računati z možnostjo, da je ime *Edling(en)* starejše od naših *Kosez* in *kosezov*, kar pa seveda pomeni, da nastanek imena *Koseze*, *kosez* ne sega tako daleč v preteklost, kot se to splošno misli.

Za nemški izraz *Edling* čitamo v Grimmovem slovarju, III. zvezek (1862) na str. 28: *Edeling* m vir nobili genere natus, *ahd.* edilinc, *mhd.* edelinc, *ags.* ädeling; Grimm dostavlja: ein schönes, durch edelmann verdrängtes wort. — Po Grimmu je torej *Edling* neke vrste plemič³³.

³⁰ M. Kos, *Postanek in razvoj Kranjske*, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, X, 1929, str. 39 ss.

³¹ Zapis je seveda nemški: *Zadlinge, Zedlinge* = zu Edling(en).

³² V *Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 1928, str. 273.

³³ Iz burgundščine je *adhalings, adalings* prišel v provansalsščino ter ga najdemo v epu *Girarz de Rossilho* (13. stoletje), toda vedno le v zvezi »*vassal i a(d)alencia*: e lui ac bo vassal i adelenc, 4382 (= bil je dober vazal); ib. 2183, 2519; burgundski *adalings* je po Gamillschegu, o. c., II 184, odgovarjal romanskemu *vassallus* = (adeli-ger) Lehensmann.

H. Fischer, *Schwäbisches Wörterbuch*, Tübingen, 1911, II. zvezek, str. 538, pa navaja: *Edeling* m; Edler, ter citira med drugim primera iz avgsburških kronik: *50 Pfärd eitel guet auserlesen, stark Volk, darunter etwa vil Edling*, 2,91 ter: *All Lantzhern und all Ritter und Edlinck*, 1, 61, 2, 23.

Najnovejši *Deutsches Rechtswörterbuch*, Weimar, 1939, II. zvezek, str. 1195: *Ed(e)ling*, ahd. adaling, ediling; glede pomena pa navaja za langobardsko, visokonemško, holandsko, spodnjenemško »freier Bauer« (kmet svobodnik), s primeri kot: *herimanni*³⁴ aut *nobiles* (?) *qui vocantur edelingenses*, 1232, Istrien, Böhmer-Ficker, Nr. 320; *ez sint dreier hande freien ... die dritten haizent edelinge und sint gepouweren* (= Bauern!), 1300, Schawsp. Var./WBS 80 (1875) 313; *der ... sol ... sweren, daz er seiner herscheft getriwe sei*, ib. 355, n. 5 (1305 Steier. L. Arch. hschr.); *berittene freie Grundbesitzer*, Werunsky, Oest. RG 499^a; *die freysässen und edlinger, die ire aigne güeter und hueben haben, aber doch nit geadlt personen sein*, 1535 Krain, LGO 54.

Ker nisem zgodovinar, se lahko motim oziroma ne poznam še drugih virov z drugačno razlago za *Edlinge*, toda vse kaže, zlasti pa najnovejši zapisi v zgoraj omenjenem pravnem slovarju, da je to bil sloj svobodnikov, ki bi ga lahko uvrstili nekako med plemiče na eni ter nesvobodnike (podanike) na drugi strani. Grimmova razlaga — najstarejša — za *Edlinge*, ki jih šteje k plemičem, se torej ne sklada z razlagami novejšega datuma — v katerih velja *Edling* le za svobodnika —, kar je gotovo treba pripisovati dejstvu, da Grimm še ni poznal toliko zgodovinskih virov oziroma zapisov kot poznejši sestavljalci raznih slovarjev in je tako povezal besedo *Edling* z besedo *Adel* (plemstvo) ter izenačil besedo *Edling* z *Edelmann*. Tudi L. Pintar je istovetil *Edlinga* s plemičem in enačba *Edling(en)* = *Koseze* ga je privedla do tega, da je izraz **kosez* skušal izvajati iz plemiško zvenečega imena *knez*, a tudi poznejši raziskovalci so, kot smo videli, za *koseze* iskali »visok« izvor (*Kosin-gas* = glavar, *Kosentzes* = ime vodje Hrvatov).

Da pa *Edlingi* niso bili plemiči, dokazuje tudi dejstvo, da so opravljali dela, ki bi za plemiča bila nemogoča; tako so opravljali službo stražarjev na gradovih, bili sodni sluge, poštni seli, postavljali so vislice, vodili zločince na morišče ipd.³⁵

³⁴ Za langobardski *harimann* pravi Gamillscheg, o. c., II 68: *harimann* bezeichnet zunächst den Kriedgsdienstleistenden, dann den Freien überhaupt, und dringt in das Mittellateinische.

³⁵ O vsem tem in tudi o teritorialni razširjenosti naselbin *Edlingov* na slovenskem ozemlju gl. B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda*, II 106 ss, ter J. Mal, o. c., str. 151, v obširnem poglavju »Das Wesen der Edlinger und deren Dienste«. Mal navaja tudi zanimivost, da še danes prebivalce vasi Orehovica na Dolenjskem sosedje imenujejo »biričevnike« (= pomočnike biričev), ker so nekoč, tj. pred kakimi 500 leti, *Edlingi* te naselbine morali loviti hudodelce in postavljati vislice. Seveda pa so v tej dobi in gotovo tudi že prej med *Edlinge* nemškega roda bili pomešani in so opravljali iste posle tudi svobodniki slovenskega rodu, kot to dokazuje že navedeni žužemberški zapis iz začetka 16. stoletja, a na Koroškem J. Unrest, ki konec 15. stoletja v svoji kroniki (kot prvi) imenuje ustoličujočega slovenskega kmeta z imenom *Edlinger* (»ein Pauer Geschlacht, genant Edlinger«).

Bili bi torej glede notranjskih *Edlingov* rajši mnenja, da bi morda le kazalo dati prav Lj. Hauptmannu; goriški grofje oziroma plemiči-gospodarji gradu na Premu — ki so bili gotovo tujega, nemškega rodu — so na svojo posest naseljevali tuje nemške koloniste, tudi svobodnike, med njimi tudi Švabe, ki jih (oziroma njihove potomce!) M. Kos omenja kot jabolko spora med goriškimi grofi in Devinci konec 14. stoletja; ti tuji naseljenci pa so tudi po našem mnenju ime *Edling* prinesli že s seboj, ne pa si ga šele pridobili na kraju svojih posestev na Notranjskem kot prevod oznake pravno enakih že tamkaj naseljenih »kosezov«.

Ime *Edling* oziroma njihova naselišča *Edling(en)* srečamo že od 12. stoletja dalje na celotnem ozemlju, nekoč in sedaj naseljenem s Slovenci. Naj za Štajersko po J. Zahn, *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*, Graz, 1872, II. zvezek, str. 259, navedem zapis iz c. 1150: *recipiens tale predium quale nos* (sc. samostan Admont) *apud Edelingin* habuimus (gre za *Edling* pri Trofaiach; isti *Edling* se omenja v listini iz leta 1164); v neki listini iz c. 1170 nastopa kot priča tudi Engilbertus filius Ratoldi de *Edelingen* (= *Edling* pri Gröbmingu); na str. 248 v listini iz c. 1145 čitamo med pričami imena *Fridericus de Ettelingin*, *Liutwin de Etelingen*, *Heinrich de Ettelingin* (ne ve se točno, za kateri *Edlingen* gre); str. 116 v listini iz leta 1205 najdemo med pričami nekega *Rodegerus de Edelingen*; str. 495 čitamo v listini iz leta 1240: *item in der Dobre quicquid colunt Edlinge*. Za *Edling*, *Kazezeh* iz leta 1424 gl. zgoraj.

Za Koroško navajamo po H. Jaksch, *Die Kärntner Geschichtsquellen*, Klagenfurt, 1904, III. zvezek, Nr. 1082, za leto 1164: *die Güter im Lavanttal in Edling*; Nr. 1163 iz leta 1173—1180 čitamo: *ein Gut in ... Edling* (pri St. Andrä); Nr. 777 v listini iz leta 1144 se omenja *Edlingen* (pri Hartmannsdorf pri Friesach); Nr. 887 za leto 1216 čitamo ime *Edelinge* de *Amelricus* (gre za *Edling* jvzh. Spittala); VI. zvezek, str. 192, za leto 1294 čitamo: *eine Hube in Edlingen* (gre za dar samostanu Vetrinje); str. 76 beremo v listini iz leta 1288 ime *Edilhingen* (gre za *Edling* am Zammelsberg, južno od Strassburga na Koroškem).

Na ozemlju bivše Kranjske pravi Krajevni leksikon Dravske banovine (1937), da se kraj *Koseze* pri Moravčah prvič omenja leta 1238; sicer ne pove s kakšnim imenom, toda gotovo kot *Edling(en)*; za *Koseze* pri Vodicaх nad Ljubljano imamo zapis »*aput Edelingen et in Woditz*« iz leta 1265, gl. Ramovš, o. c., str. 303 in Pintar, o. c., str. 600; za *Koseze* pri Ljubljani najdemo zapis *Edling bey sannd Margareten* iz leta 1453, gl. Kelemina, o. c., str. 464; za *Koseze* na Notranjskem gl. zgoraj.

Tako ne more preveč presenečati, če si upamo domnevati, da je tudi na Notranjskem leta 1292 zabeleženo nemško krajevno ime *Edelingen* prvotno krajevno ime, imenovano tako po *Edlingih*, tj. tujih, nemških kolonistih, med katerimi so — kot smo videli — izrecno omenjeni Švabi. Slovenska oznaka kraja, tj. *Koseze*, bi torej bila poznejša, a zelo verjetno se nam zdi, da je nastanek imena *Koseze* bil prav pogojen s prihodom nemških kolonistov, oziroma drugače povedano, zdi se nam možno, da je ime *Koseze* germanskega, nemškega izvora.

Za katero nemško besedo bi lahko domnevali, da je bila osnova za naše *Koseze*?

V že omenjenih Kosovih urbarjih večkrat srečamo besedo *gesäss*, *gesaezze*, *gesesse*, *gesezz*, *gesezze*, kar Kos sloveni s »selišče«; tako na str. 111: (c. 1370) Item 1 *gesazze*, das Mathyas Glopit inn hat; Item 1 *gesezz*, das der meins herren von Görz schultazz inne hat; na str. 113: Item Hainczl Fricleins sun von Zelkan hat ze lehen von dem haus ze Reyffenberg ein *gesezze*, das er selber pawet; na str. 115: Item Friczel von Zelkon 1 *gesezz* dasselbs, da er selber auf siczet mit ellen den Rechten dy darzue gehören; na str. 117: Item Pluemel ze Görz hat von dem haus Reiffenberg ze lehen ein *gesesse* in dem dorff ze Görz. V urbarju za Vipavo iz leta 1499 čitamo, naj Primus Szerottnikh daje od svojega selišča (tj. *gesäss*) 80 šilingov.

Besedo *gesaez* srečamo tudi na Koroškem, kot kaže npr. zapis iz leta 1317: Graf Heinrich von Görz beurkundet, dass Otte von Reuntal sein hous und gesaz da ze Wynchlern (= Winkleren im Mölltal) ... aufgegeben hat, gl. H. Jaksch, *Die Kärntner Geschichtsquellen*, Klagenfurt, 1904, VIII. zvezek, str. 112, Nr. 368.

Grimmov slovar, IV. zvezek (1897), kol. 3806, navaja za besedo *Gesäsz* n za starejšo dobo oblike in pomene: stvn. *gisäzi*, *gesäze* »sedes, domicilium, tabernaculum, territorium«, srvn. *gesaeze*, starejše nvn. *gesäsze*, *gesasz*; za pomen »wohnsitz, wohnung, gebäude, niederlassung, lagerung« navaja primere kot: stvn. ih zimberôn dîn *gesäzze* »aedificabo sedem tuam«, St. Galler handschr. 88,5; die fruoasten arbeite sluog er in Chamis *kesäzzen* »primitias laboris eorum percussit in tabernaculis, Cham. 77, 51; srvn. ein *gesass* oder vesten newlich *gesecz*et, Fontes rer. austr., II 20 (iz leta 1459); za pomen »landgut, bauerngut«: All Kössin git (giebt) ain pfund haller uszer irem hof und *gesaesz* ze Wessingen, monum. zollerana 1, Nr. 426 (za leto 1393); v listini iz leta 1421 hus, hofraiti und *gesaesz*.

Fischerjev švabski slovar daje za našo besedo pomen »wohnsitz«: Uz dem Huse bi unserem *Gesaezze*, Ulm 1308/Ub. 1, 296; An b-s Hus und Schur, daz man nempt der Nünnelin *Gesaehsse*.

Najnovejši Deutsches Rechtswörterbuch, IV. zvezek, str. 415, navaja: *Gesässe* n *gesaezze*, *gesaizze*, *gesass*, *gesesse*, *geseste*, *geseze*, *ghesette* s pomenom »Besitztum, Wohnsitz«: possessiones *kasiezzi* Ahd. Gl., II 345; vicos ciuitatis *kesazze*, ib., I 728; unum *gesete* aduersus E., a. 1190, Erhard II 218; sine *gesesse* gelegen by dem wasser, a. 1279, Basel UB II. Nr. 287; daz *gesaizze* ze P., a. 1322, Lexer I 895; die da haben ir frey *gesez* oder höff, die schollen 1 M von ainem lehen geben, a. 1471, Fr. Austr. II 20, 83, itd.

Na podlagi gornjih primerov se nam ne zdi nemogoče, da bi apelativ *Gesäss*, ki je imel tudi pomen selišče, bivališče, stanovanjska in verjetno tudi gospodarska zgradba (koča), za notranjske *Koseze*, za katerè vemo, da so v njih živeli (tudi) Švabi (gl. zgoraj švabske primere!) prav lahko prišel v poštev kot osnova za naše *Koseze*: Slovenci, naseljeni na tamkajšnjem področju, so začeli iz več poslopij sestoječo naselbino tujih kolonistov imenovati prav po imenu *Gesäss*, ki so jo v pluralni obliki gotovo pogosto slišali od nemških priseljencev. Edninska oblika *Gesäss* pa verjetno tiči v krajevnem

imenu *Kases*, ki ga je ugotovil Mal, o. c., str. 155, v okolici kraja Rottenmann na Štajerskem, ob vznožju mogočnega gradu Strechau.

Slovinci so na pol zvenečo nemško medijo *g* točneje substituirali s svojim *k*, kot bi to bili mogli storiti s svojim zvenečim *g*, prim. isti pojav v stvn. krajevnem imenu *Sant Gangolf* ter slovenski *Šent Kandolf* na Koroškem, pa tudi apelative kot *kávtré* (vrnila, lesena vrata) iz srn. *gater*, *kávklar* iz *Gaukler*, krompir iz bav.-avstr. *gruntpirn*, itd.; obratno pa za slov. *g* nemški *k* v *Krka*, nemško *Gurk*, itd. Prednaglasni *e* bi bil po disimilaciji prešel v *o* (ali ponekod tudi *a*), izvršila pa se je tudi konzonantska zamenjava *z* — *s* v *s* — *z*, verjetno pod vplivom slovenskega začetnega nezvenečega *k*: *Kezeze* > *Keseze* > *Koseze*. Beseda je bila verjetno privzeta razmeroma zgodaj, tj. še preden se je v (pogovorni) švabščini oziroma nemščini izvršila redukcija in onemitev začetnega, nenaglašenega *e* v predponi *ge-*, pojav, ki ga stavljajo nekako v 14. stoletje.

Ali moremo tudi za ostale slovenske *Koseze* oziroma *Kasaze*, *Kázaze* domnevati isti nastanek? Že Ramovš, o. c., je lepo dokazal, da so vse razlike v našem imenu produkt slovenskega dialektičnega razvoja in ne različnega substituiranja; torej bi mogli tudi pri naši domnevni nemški osnovi suponorati najprej začetno substitucijo v obliki *Keseze*, *Kezeze*, v kateri bi v nadaljnjem razvoju na Koroškem in Štajerskem začetni nenaglašeni *e* prešel v *a* — prim. *teta* > *tatà*, *tele* > *talè*, Ramovš, o. c., — ter še kasneje prenos podarka na prvi zlog, o čemer tudi govori Ramovš, navajajoč za kranjsko govorico primere *motíka*, *naváda*, *poróka* proti štajerskemu in koroškemu *mótíka*, *návada*, *rož. pôroka*.

Predvsem za notranjske *Koseze*, za katere zgodovinski viri govorijo o švabskih priseljencih, bi poleg švabske in splošno nemške besede *Gesäss* kot osnovo za *Keseze* lahko pritegnili tudi sestavljenko *Kottengesässe* (*Kotte* = koča; torej selišče koč), ki smo jo našli v že omenjenem švabskem slovarju z razlago: »in Lagerbüchern ist mehrmals von »Kottengesässen«, d. h. Wohnungen der Hintersassen³⁶ ... die Redek»; beseda bi bila seveda tudi doživela močnejšo redukcijo nenaglašenih zlogov in konzonantsko asimilacijo: *Kottengesässe* > *Kotg(e)sässe* > *Kotsässe* > *Koseze*, *Keseze*; zlasti s svojim prvim sestavnim delom *Kotte(n)* bi morda predstavljala še bolj verjetno osnovo za naše *Keseze*³⁷. Besedo *Kottengesässe* smo našli le v švabskem slovarju, a je gotovo bila znana tudi drugim nemškim dialektom, npr. bavarščini, in bi v tem primeru naši predniki nekatere *Koseze* bili lahko privzeli tudi od bavarskih kolonistov, dasi je iz starih listin razvidno, da je moralo

³⁶ *Hintersasse*, po *Grimmu*, IV/2, kol. 1514, »einer der hinter einem herrn in dessen schutze angesessen ist; po *Deutsch. Rechtsw.*, V 1053, »jeder der in best. Raum im Schutz jemandes sitzt« in »der zwar Schutz geniesst, aber nicht Untertan o. Bürger ist«.

³⁷ Z osnovo (*Kotten*)*gesässe* »selišče (koč)« bi bil, se nam zdi, najlažje razložljiv tudi toponim *Kajžice* za *Kazaze*, nemško *Edling*, pri Bilčovsu na Koroškem; morda ne gre le za posmehljivo ime, kot mislita Lessiak in Ramovš, temveč za dejansko zdrobljene posesti in majhna selišča (koče, kajže) obubožanih *Edlingov*; že *Klebel* pa je tudi domneval, da je v goriškem urbarju (c. 1300) omenjeni kraj *Edling* identičen s *Chotschaw* iz leta 1380, današnji *Kötschach* v zgornji dolini reke Zile.

biti tudi švabskih priseljencev precěj na Koroškem in Štajerskem, prim. zapise kot v listini iz let 1074—1087, kjer čitamo med pričami ime Merquart Sueuus (gre za darila salzburške nadškofije samostanu Admont), gl. Zahn, o. c., II. zvezek; c. 1185 nastopa med pričami v neki listini Rudolf Sueuus; istega leta figurira kot priča Gotfridus Sueuus v neki zadevi samostana Admont; istega leta srečamo med pričami osebo Chonradus Sueuus v zemljiški zadevi za Ribnico pri Beljaku; leta 1205 se kot priča čita ime Fridericus de Suabesdorf v zemljiški zadevi za Leibnitz na Štajerskem.

Koseze bi se torej po svojem nastanku pridružile skupini iz nemščine sprejetih krajevnih imen tipa *Meierhof* > *Marof* (krajev z imenom *Marof* je v Sloveniji precěj: pri Cerknici, Trebelnem, Vidmu, Vojniku, Sevnici, Šmarjeti, Vuzenici, Jurklostru, Pilštajnu), *Frithof* (*Friedhof*) > *Britof* (npr. pri Kranju, Senožcah, itd.), *Reute* > *Rovte*, *Rute*, itd., da ne govorimo o gradovih nemških gospodarjev, ki so ohranili svoja nemška imena, seveda več ali manj spremenjena, vse do danes v slovenščini: Žužemberk, Čušperk, Jetrbenk, Bogenšperk, Dornberk, Rihemberk (danes Branik), Pilštajn, itd.

Naj še omenimo, da imamo na področju bivšega premskega gospodstva na Notranjskem še danes naselje *Britof*, torej še en dokaz, da tuji, nemški kolonisti niso bili tako redki v teh krajih in da se je pri Slovencih ohranilo nemško ime kraja oziroma naselbine. V bližini štajerskih *Kases*, pri Preboldu, pa se srečamo s toponimom *Žvajga*, ki more temeljiti le na srvn. *sweige* »Alpenhütte, Viehhof, Sennerei«³⁸. Glede *Kosez* pri Moravčah, za katere nismo gotovi, ali se tudi zanje v starih zapisih bere vzporedno nemško ime *Edling(en)*, pa poroča Mal, o. c., str. 156, o številnih *edlingih*, bivajočih v neposredni bližini tega kraja pred stoletji.

Za oblike *Kossas*, *Kos(s)es* in *Khäses* iz prve polovice 16. stoletja, ki jih srečamo edinole v že omenjenih žužemberških zapisih, pa bi podobno naši razlagi nastanka toponima *Koseze* domnevali, da je treba izvor teh besed iskati v že zgoraj navedeni nemški besedi *Kossass*, *Kotsass*; v nemščini, ki so jo govorili nemški priseljenci na ozemlju, nekoč in sedaj poseljenem s Slovenci, se je beseda *Kossass* gotovo uporabljala ter se zrcali tudi v žužemberških zapisih, v katerih je — tu soglašamo s Kelemino in Bezljajem — rabljena kot priimek (v tej dobi se je raba priimkov že uveljavila), za kar govori tudi zapis »Paulle Khäses edlinger«³⁹. Če pa je ta naša razlaga pravilna, imajo žužemberške oblike poudarek na prvem zlogu — kot nemška osnova *Kossas* — ter bi zato težko predstavljale, kot je mislil Ramovš, prve (in edine) zabeležene primere besede *kosez* (ki ima poudarek na drugem zlogu)⁴⁰.

³⁸ Prim. zapis iz leta 1267: *unam svega sitam in ...*, Jaksch, o. c., IV. zvezek, št. 2927; gre za *Schwaige* pri kraju Feldkirchen na Koroškem.

³⁹ Tudi prvotni apelativ *Edling* se je začel uporabljati kot priimek (*Edlinger*), kot dokazuje — poleg žužemberških zapisov — ime znane goriške plemiške družine v 14./15. stoletju, potomcev Švabov iz *Edlinga* (*Koseze*) na Notranjskem, gl. M. Kos, *Postanek in razvoj Kranjske*, str. 39 ss, ter meščanski priimek *Edlinger* v Celovcu.

⁴⁰ Za žužemberške oblike bi kot nemško osnovo morda lahko privzeli tudi besedo *Gesässe* s pomenom »Eingesessener, Bürger, Inhaber von Grundeigentum (Haus und Hof), auf fremdem Grund als Hintersasse sesshaft«, ki jo navaja *Deutsches Rechtswörterbuch*, IV. zvezek, 417, s primerom iz leta 1313; v tem primeru bi seveda

Glede apelativa *kosez* smo že omenili, da ga Pleteršnik ne pozna — če bi bil obstajal, bodisi na Kranjskem ali na Koroškem, kjer je največ *Kosez* oziroma *Kazaz*, bi ga bil prav gotovo zabeležil! — torej je moral nastati šele po Pleteršniku; dejansko ga je, kot smo že videli, ustvaril šele L. Pintar leta 1912, ko je rekonstruiral obliko *kosez* iz besede *knez*, oprijeli pa so se je za njim (dasi so zanjo iskali drugačen nastanek kot Pintar) tudi drugi raziskovalci, tako lingvisti kot zgodovinarji; navaja jo Glonar v svojem *Slovarju slovenskega jezika*, 1936, str. 173: »*kosez*: plemič, svobodnjak; rabljeno tudi kot osebno ime; po tem krajevno ime *Koseze*, *Kasaze*, *Kazaze*«. Slovenski pravopis iz leta 1950 besede *kosez* še ne omenja, a leta 1962 jo navaja kot pravno zgodovinski izraz. Bezljaj, o. c., str. 17, pa točno beleži *kosez*, *kasez* z zvezdico (**kosez*, **kasez*), s pripombo, da je oboje rekonstruirano.

Ob koncu te razprave bi želeli pripomniti, da predstavlja gornja razlaga nastanka imen *Koseze*, *kosez* seveda samo še en poskus osvetlitve — z malo drugačnega vidika kot dosedanji — tega važnega jezikovnega problema v slovenščini, ki upravičeno terja svojo, čim najbolj zadovoljivo rešitev.

R é s u m é

L'auteur passe en revue les tentatives des linguistes nombreux qui ont tâché de trouver l'origine si contestée du vocable slovène *kosez*, »homme libre appartenant à une classe sociale slovène entre les nobles et les serfs à l'époque féodale«, ainsi que du nom de lieu *Koseze* qui en aurait été dérivé: Pintar croit trouver l'origine de *kosez* dans le mot slovène *knez* »prince«, tirant son origine du mot germanique *kuning* »ex nobilitate ortus«; Lessiak en cherche l'étymologie dans le vieux slave **kozak*, *qazaq* »homme libre, indépendant«; Ramovš pense au langobard **gauting*, Kelemina au roman **casagium* et Stanonik suppose comme origine l'ancien allemand *Kotsasz*.

L'auteur cherche, d'abord, à expliquer l'origine du toponyme *Koseze*, assez fréquent sur le territoire slovène; il croit la trouver dans le mot allemand *Gesässe*, pluriel de *Gesäss* »habitation«, ou *Kottengesässe* »habitations de cases, de huttes«, apportés, après le 10e siècle, par les colons allemands et acceptés sous la forme de *Koseze* par les Slovènes; par conséquent, *Koseze* appartiendrait au groupe de toponymes slovènes d'origine allemande du type *Meierhof* > *Marof*, *Frithof* (*Friedhof*) > *Britof*, fréquents, eux aussi, sur le territoire slovène. Le premier exemple du toponyme *Koseze* remonte à l'an 1424.

Quant à *kosez*, il n'apparaît jamais dans les anciens documents, car il n'est pas du tout sûr que les noms de personnes *Kasses*, *Kosses*, *Khäses*, constatés dans un document de la première moitié du 16e siècle, représentent le mot *kosez*, l'auteur préfère y voir les reflets du terme allemand *Kotsasz*, *Kossass*, *Kosass* »habitant d'une case, d'une hutte« ou de *Gesässe* »propriétaire foncier«. *Kosez* serait un mot

oblike *Kossas*, *Kos(s)es* in *Khäses* bile poudarjene na drugem zlogu, a nemška osnova *Gesässe* bi bila pri Slovencih doživela iste spremembe kot *Gesäss* (selišče) — saj gre v bistvu za isto besedo. Ker pa se beseda *Kossas* itd. v zapisih pojavi razmeroma pozno, precéj kasneje kot toponim *Koseze*, je po našem mnenju težko misliti na možnost, da bi se pluralna oblika besede *Kossas*, *Kos(s)es*, *Khäses* < *Gesässe* (= lastnik selišča) začela rabiti tudi za oznako njihovih selišč, kar bi sicer bilo prav mogoče.

Verjetno bi tudi za priimek *Kaseznik* v Logarski dolini, ki ga omenja Ramovš, *Kratka zgodovina* ..., str. 10, vzeli kot izhodišče nemško osnovo *Kassess* (ali *Gesässe*), če ni izveden iz že sloveniziranega štajerskega toponima *Kasaze* ali kranjskega *Koseze*.

reconstruit: comme le toponyme slovène *Koseze* avait, autrefois, aussi le nom parallèle allemand *Edling(en)*, interprété comme »habitation des gens nobles« (*Edling* étant compris, erronément, au sens de *Edelmann* »homme d'origine noble«), Pintar a abouti, grâce à l'équation *Edling(en)* = *Koseze* à celle de *Edling* = *kosez*, créant ainsi le mot en question.